

AURIBUS DEAE. DESPRE UN ATRIBUT DIVIN ȘI UN INSTRUMENT DE PERCUȚIE RITUAL.

Sorin Nemeti

În analizele iconografice moderne ale diferitelor reprezentări divine antice există, uneori, și detalii neexplicate, locuri unde exegeza modernă nu a reușit încă să elucideze complet realitatea sau simbolistica antică. De multe ori, neștiința noastră este pusă pe seama reprezentării neclare, schematice a detaliului, pe seama originalității unor compoziții etc. Uneori, însă pentru mai buna explicare a contextului este important să cunoaștem și detaliile aparent nesemnificative, cum ar fi *atributul secundar* ce apare în compoziția iconografică a unei divinități salutifere.

Pe placheta de bronz (Pl. I) descoperită în castrul de la Gherla¹, zeița reprezentată, Nantosuelta², ține în mâna stângă, adusă spre talie un asemenea "obiect de formă alungită și ascuțită a cărui natură este mai greu de determinat" (D. Isac). În încercările de a explica natura acestui atribut autorul emite diverse ipoteze: capul unui al doilea șarpe, unde undulațiile *paliu*-ului ar putea fi interpretate drept corpul unui șarpe³, sau imaginea privită din profil a unei *patera*⁴. În încercarea de a explica natura acestui atribut, autorul amintește diferitele tipuri iconografice ale Hygiei, unde șarpele nu este hrănit din *patera*, zeița oferindu-i o mică prăjitură, un fruct sau un ou⁵. În provincia Dacia, un obiect asemănător este ținut de zeița Hygia reprezentată pe plăcuța votivă de aur de la Germisara dedicată de Cornelia Marcellina⁶.

Ce a dorit să reprezinte artistul în mâna stângă a zeiței Nantosuelte pe placheta de bronz de la Gherla? O analiză a atributelor Nantosueltei poate fi edificatoare. De exemplul în grupul sculptural de la Dijon, ce îi înfățișează pe Sucellus ("le dieu au maillet") și pe Nantosuelta, șezând pe tron⁷, zeița ține în mâna stângă un obiect ce poate fi identificat cu un crotal⁸. Nu este o *patera* pentru că este convex și nu concav în partea superioară și are în mijloc un orificiu unde se introduceau degetele (degetul mare și celelalte patru degete opuse)⁹. Alte reprezentări de crotale descoperite în Gallia (în

mâna unei divinități feminine de la Cosne - sur - Loire, o mână fragmentară ce ține un asemenea instrument din Muzeul din Dijon, un crotal de bronz cu inscripția DEA CLVTOIΘAE ELATVSSIO de la Etang - sur - Arroux), l-au condus pe Jean - Jacques Hatt la concluzia că, în Narbonensis, ca și la hedui, lingoni și senoni, zeițele care se numesc Rokloisia sau Clutoida sunt considerate “auditrices attentives”, iar crotalul este utilizat de credincioși pentru a produce sunetele destinate să atragă atenția divinității (cu o destinație similară clopotului templelor shinto).¹⁰

Astfel, zeița gallo-romană de la Gherla poate fi introdusă, datorită prezenței printre atribute a acestui instrument ritual¹¹, în categoria acelor Θεοι επηκοοι, “zei care asculta rugăciunea” credinciosului, categorie semnalată în provincia Dacia fie prin prezența în dedicația epigrafică a epitetului επηκοοψ sau a dedicatiei *auribus* (Theos Hypsistos, Aesculapius și Hygia)¹², fie prin reprezentarea sculpturală a urechilor zeului pe monumentul votiv (Aesculapius și Hygia, Malagbel)¹³.

NOTE

¹D. Isac, *O tablă votivă din castrul roman de la Gherla*, în *ActaMP*, XVIII, 1994, p. 47-54.

²S. Nemeti, *Cultul lui Sucellus - Dis Pater și al Nantosueltei - Proserpina în Dacia romană*, în *E N*, VIII, 1998, p. 95-101; A. Husar, *Celți și germani în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1999, p. 251-254.

³Ipoteză propusă, cu rezerve, de către D. Isac, *op. cit.*, p. 47.

⁴*ibidem*, p. 49.

⁵DA, III, 1, 1900, s.v. *Hygea* (H. Lechat), p. 328, nota 2.

⁶I. Piso, Adriana Rusu, *Nymphaeum-ul de la Germisara*, în *RMI*, 1, 1990, p. 10, fig. 4; “În dreapta ține șarpele, căruia îi oferă, cu stînga, un obiect oval (*fruct?*), prins cu două degete (s.n.)”; Adriana Rusu, E. Pescaru, *Germisara daco-romaine*, în *La politique éditiale dans les provinces de l'Empire romain, Actes du 1er Colloque Roumano-Suisse, Deva, 1991*, Cluj-Napoca, 1993, p. 203, fig. 17.

⁷*Les dieux de la Gaule romaine, 14 avril - 5 juin 1989*, Luxembourg, 1989, p. 78-79, nr. 52.

⁸DA, I, 2, 188, s.v. *crotalum* (E. Fernique), 1571-1572.

⁹J.-J. Hatt, *Clutoida, Roklosiabo: à l'attentive, aux très attentives déesses*, à propos d'un croyance et d'un rituel du culte des déesses-meres, în *Revue archéologique de l'est et du centre - est*, 40, 1989, 2, p. 263.

¹⁰*ibidem*, p. 263-265.

¹¹Atributul reprezentat este un crotal (acest lucru a putut fi stabilit doar prin examinarea directă a piesei).

¹²S. Sanie, *Culte orientale în Dacia romană*, I, București, 1981, p. 158-160; CIL III 7740 a, 986.

¹³M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984, p. 107-108, 124, 178, pl. XVI, 3.

AURIBUS DEAE. SUR UN ATTRIBUT DIVIN ET UN INSTRUMENT DE PERCUTION RITUEL

Resumé

Dans cet étude nous proposons une identification de l'attribut secondaire de la déesse Nantosuelta, représentée sur une plaque en bronze découverte à Gherla, avec un crotale, instrument rituel de percussion. Dans le culte de certaines divinités celtiques, cet instrument a été utilisé par les fidèles pour produire des sons destinés à éveiller l'attention de la divinité. Donc, la déesse Nantosuelta de Gherla, divinité salutifère, appartient à cette catégorie de "très attentives déesses", dont le culte desquelles les fidèles utilisent des crotales, comme la cloche du temple shinto, pour attirer l'attention de la divinité.

**Pl. I. Plachetă din bronz a zeiței Nantosuelta;
Plaque en bronze de la déesse Nantosuelta.**